

**MĂSURILE DE CONSTRÂNGERE CU CARACTER MEDICAL
ÎN DREPTUL PENAL PRIN PRISMA PROTEJĂRII
DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR⁵⁰**

**COERCIVE MEASURES OF A MEDICAL CHARACTER IN
CRIMINAL LAW THROUGH THE PRISM OF THE PROTECTION
OF RIGHTS AND FREEDOMS**

Andrei NASTAS, doctor în drept, conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-7317-769X

Ion BOTNARI, doctorand,
Academia "Ștefan cel Mare" a MAI,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-4262-9777

Summary

In the Republic of Moldova, the application of coercive medical measures appeared as a critical and controversial aspect of the governance of medical assistance, generating complex questions of an ethical, legal and social nature.

As a sovereign nation at the crossroads of Eastern Europe, Moldova faces challenges posed by infectious diseases, mental health crises and public health emergencies. The importance of implementing medical restraints stems from the need to protect public health, prevent the spread of communicable diseases and effectively address mental health issues.

Medical coercion involves measures such as involuntary hospitalization, mandatory quarantine, and mandatory treatment, sparking debates about individual autonomy, human rights, and the role of the state in health decision-making. This against the backdrop of several states, facing the delicate task of balancing public health imperatives with the protection of individual liberties. This introduction explores the multifaceted nature of medical coercion in the Republic of Moldova, examining the legal frameworks, ethical considerations and public discourses surrounding its application. Delving into the complexity of this issue, we aim to shed light on the significance of navigating the delicate balance between public health requirements and the rights of people in the Republic of Moldova.

Keywords: *coercive measures, medical assistance, individual freedoms, hospitalization.*

Introducere:

În Republica Moldova, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical pentru persoanele condamnate la executarea pedepsei este o fațetă critică a strategiei de sănătate a națiunii. Pe fundalul unei epidemii globale de abuz de substanțe, Moldova, la fel ca multe țări, se confruntă cu impactul profund al dependenței asupra sănătății publice și bunăstării societății. Importanța implementării măsurilor medicale coercitive în acest context este subliniată de necesitatea de a aborda interacțiunea complicată dintre autonomia individuală, siguranța publică, inclusiv al altor condamnați și, desigur, tratamentul eficient al dependenței.

Cadrul legislativ național recunoaște severitatea abuzului de substanțe ca fiind o problemă de sănătate publică și împuternicește autoritățile din domeniul sănătății să intervină coercitiv în anumite circumstanțe. Mecanismele legale existente urmăresc să atingă un echilibru delicat între protejarea drepturilor individuale,

⁵⁰ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

publice și atenuarea prejudiciului cauzat de dependență de substanțe de individ și societate. Descrierea peisajului juridic nuanțat este crucială pentru a înțelege importanța măsurilor medicale de constrângere în contextul dezvoltării societății și a normelor juridice și etice.

Acest articol aprofundează în natura-multifațetă a măsurilor medicale coercitive importanța aplicării acestora în cadrul sănătății publice și asigurării respectării drepturilor și obligațiilor persoanelor vizate. Acesta explorează fundamentele legislative, considerentele etice și implicațiile societale legate de aplicarea acestor măsuri. Pe măsură ce navigăm pe acest teren complex, devine evident că importanța constrângerii medicale în contextul respectării cadrului juridic constă în potențialul său de a salva vieți, de a proteja comunitățile și de a oferi o cale de recuperare. Examinând această *intersecție crucială a asistenței medicale și legislației* [7], ne propunem să aruncăm lumină asupra reglementării și interpretării domeniului în cauză.

Cadrul normativ pertinent:

Măsurile de siguranță sunt măsurile luate de instanțele de judecată pentru a înlătura un pericol sau a preîntâmpina săvârșirea infracțiunilor. Acestea sunt (a se vedea: capitolul X, partea generală a Codului Penal al Republicii Moldova):

a) măsurile de constrângere cu caracter medical - se aplică persoanelor care au comis o infracțiune fiind în stare de iresponsabilitate (adică care suferă de o boală psihică) sau care s-au îmbolnăvit de o boală psihică după ce au comis o infracțiune sau când deja execută pedeapsa. În această situație instanța de judecată dispune internarea acestor persoane într-o instituție psihiatrică;

b) măsurile de constrângere cu caracter educativ - se aplică persoanelor în vârstă de până la 18 ani care au săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă și au fost eliberate de răspundere sau pedepsa penală;

c) expulzarea - reprezintă interdicția de a rămâne pe teritoriul Republicii Moldova aplicată cetățenilor străini sau persoanelor fără cetățenie (apatrizilor) care au fost condamnate pentru comiterea unor infracțiuni;

d) confiscarea specială - reprezintă luarea forțată și gratuită în beneficiul statului a bunurilor care au fost obținute ca urmare a comiterii unei infracțiuni sau care au fost folosite pentru comiterea infracțiunii;

e) confiscarea extinsă - confiscarea specială constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor.

Axându-ne pe măsurile de constrângere cu caracter medical, observăm că legislația Republicii Moldova permite internarea involuntară în instituțiile de reabilitare, programele de tratament obligatorii și retragerea supravegheată pentru persoanele care suferă cu alcoolism sever sau dependență de droguri. Aceste măsuri sunt menite să întrerupă ciclul dependenței, să protejeze indivizii de efectele adverse asupra sănătății ale abuzului de substanțe și să atenueze consecințele societale mai ample, cum ar fi criminalitatea și dezordinea publică asociate cu dependența.

Persoanele dependente de alcool și droguri, condamnați la pedepse neprivative de libertate sunt supuși unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special (alin. (2) al art. 103 din CP al RM). Dacă aceste persoane au fost condamnate la închisoare, ele sunt supuse unui tratament medical forțat în timpul executării pedepsei, iar după eliberarea din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituții medicale cu regim special (alin. (3) al art. 103 din CP al RM) - instituțiile narcologice [5].

Cadrul legislativ subliniază o abordare holistică, încorporând considerații de sănătate mintală alături de tratamentul dependenței. Recunoscând natura interconectată a sănătății mintale și a abuzului de substanțe, autoritățile naționale abordează cauzele fundamentale ale dependenței și promovează recuperarea pe termen lung.

Măsurile de constrângere cu caracter medical nu sunt pedepse penale. Cu toate acestea, ele se prezintă ca mijloace publice de constrângere, deoarece sînt aplicate contrar sau indiferent de dorința persoanei și/sau a rudelor sale. Aplicarea acestor măsuri are o legătură nemijlocită cu limitarea drepturilor și libertăților și din aceste considerente se instituie, se modifică și se anulează de către instanța de judecată.

Măsurile de constrângere cu caracter medical sunt aplicate conform legii penale în cadrul instituit de procedura penală și constau în supunerea la tratament medical forțat. Este necesar de menționat că, conform alin. 2 art. 103 CP al RM, persoană care suferă de dependență de alcool sau de dependență de droguri condamnată la pedepse neprivative de libertate va fi supusă unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special. La a doua categorie sunt atribuite persoanele condamnate la pedeapsa cu închisoarea care în timpul executării pedepsei vor fi supuse unui tratament medical în instituția penitenciară. După eliberare din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituțiile medicale cu regim special (alin. 3 art. 103 CP al RM). Pentru aceste categorii de persoane măsurile de siguranță medicale se aplică nu în locul pedepsei penale, ci paralel cu aceasta. Astfel, legea penală exercită un efort dublu în combaterea narcomaniei.

Menționăm opinia autoarei L. Verbițchi, care menționează că măsurile de constrângere cu caracter medical se aplică în următoarele scopuri:

- a) a trata sau a îmbunătăți în așa fel starea narcomanului, ca el să nu mai prezinte un pericol pentru societate;
- b) a preîntâmpina săvârșirea de către persoana dată a unei noi infracțiuni, atât în timpul tratamentului, cât și după terminarea lui;
- c) a asigura securitatea persoanei pentru sine însăși;
- d) a efectua reabilitarea socială a persoanei în măsura în care aceasta este posibil;
- e) a respecta drepturile și libertățile persoanelor care sunt pasibile de răspunderea penală, dar necesită și aplicarea anumitor măsuri medicale – tratament forțat;
- f) a conserva și a apăra ordinea socială.[6, pag.32]

Aspecte comparative privind reglementarea măsurilor de constrângere cu caracter medical:

Măsurile de constrângere medicală variază semnificativ în diferite state, reflectând diversele abordări adoptate de guverne pentru a aborda problemele survenite în urma aplicărilor măsurilor vizate. Aceste urmăresc să atingă un echilibru între libertățile individuale și bunăstarea colectivă a societății, ridicând adesea considerații etice și juridice. Această explorare va aprofunda în divergențele și asemănările în măsurile de constrângere medicală din alte state cu referință la cadrul legal al Republicii Moldova.

În Statele Unite ale Americii, de exemplu, măsurile de constrângere medicală variază la nivel de stat datorită sistemului federal de guvernare. Măsurile coercitive de natură medicală în cadrul anchetelor penale implică o interacțiune complexă de considerente juridice, etice și medicale. Evaluările psihiatrice judiciare joacă un rol crucial în determinarea stării mentale a unei persoane în timpul procedurilor judiciare. Dacă instanța consideră că este necesar, persoanele acuzate de infracțiuni pot fi supuse unor evaluări psihiatrice, cu potențialul unor tratamente sau intervenții medicale dispuse de instanță pe baza rezultatelor evaluării.

Cu toate acestea, sistemul juridic al SUA pune un accent puternic pe protejarea drepturilor individuale, iar orice măsură de constrângere medicală trebuie să respecte principiile constituționale [4]. Al patrulea amendament [4] – îi protejează pe cetățeni de percheziții și confiscări nerezonabile. Guvernul nu poate efectua percheziții fără un mandat, iar astfel de mandate trebuie să fie emise de un judecător și bazate pe o cauză probabilă, și al optulea amendament [4] – interzice cauțiunea excesivă, amenzile excesive și pedepsele crude și neobișnuite, sunt deosebit de relevante în contextul intervențiilor medicale în cadrul anchetelor penale.

Constrângerea medicală poate fi aplicată și în situații care implică riscuri pentru sănătatea publică, așa cum s-a observat în timpul pandemiei de COVID-19. Autoritățile pot implementa măsuri precum izolarea sau carantină atunci când condamnații reprezintă o amenințare pentru siguranța publică, subliniind necesitatea de a echilibra libertățile individuale cu preocupările mai largi de sănătate publică. Complexitatea constrângerii medicale în anchetele penale din Statele Unite reflectă efortul continuu de a armoniza practicile legale și medicale într-un cadru care respectă drepturile individuale și siguranța publică.

În mod similar, țările europene prezintă diferențe în abordările lor față de constrângerea medicală. În unele state, precum Franța [2] și Italia, *măsurile coercitive de natură medicală în cadrul anchetelor penale sunt guvernate de un echilibru delicat între protejarea drepturilor individuale și asigurarea siguranței publice.*

Legea italiană permite utilizarea constrângerii medicale atunci când este considerată necesară pentru buna desfășurare a unei anchete penale. Un aspect semnificativ este aplicarea evaluărilor psihiatrice criminalistice, în care persoanele acuzate de infracțiuni pot fi supuse unor evaluări psihiatrice pentru a-și determina starea psihică și capacitatea. Dacă se consideră relevantă pentru cauză, instanța poate dispune ca învinuitul să se supună tratamentului medical, inclusiv psihiatric, ca măsură coercitivă. Acest lucru urmărește să se asigure că persoanele sunt apte pentru a fi judecate și că sănătatea lor mintală este luată în considerare în timpul procedurilor judiciare. În plus, în cazurile care implică boli contagioase sau riscuri pentru sănătatea publică, autoritățile italiene pot implementa măsuri medicale pentru a preveni răspândirea bolilor în instituțiile de corecție sau în timpul investigațiilor. Aceste măsuri pot include: *izolarea, carantină sau tratament medical pentru a-i proteja atât pe acuzat, cât și pe cei implicați în procesul judiciar* [3]. În general, sistemul juridic al Italiei integrează măsurile de constrângere medicală în cauze penale, cu accent pe echilibrarea justiției, siguranței publice și drepturilor individuale.

Îndreptând atenția către Republica Moldova, o țară mică din Europa de Est, abordarea constrângerii medicale este modelată de contextul său socio-politic unic. Moldova se confruntă cu provocări precum un sistem de sănătate fragmentat, disparități economice și o istorie de instabilitate politică.

În Republica Moldova, măsurile coercitive de natură medicală în cadrul cercetărilor penale sunt abordate ținând cont de drepturile individuale și de interesul public mai larg. Moldova, ca multe țări, recunoaște importanța evaluării sănătății mintale a unei persoane în timpul procedurilor judiciare. Evaluările psihiatrice criminalistice pot fi folosite pentru a determina starea psihică a persoanelor acuzate de infracțiuni, iar dacă este necesar, instanța poate dispune intervenții medicale pe baza acestor aprecieri.

Considerăm că Republica Moldova pune un accent puternic pe respectarea drepturilor individuale în cadrul sistemului său juridic, aliniându-se la standardele internaționale. Măsurile de constrângere medicală

sunt de obicei aplicate în mod strict prevăzut de legislație, echilibrând necesitatea unui proces legal echitabil cu considerații pentru sănătatea și bunăstarea unei persoane. Țara are flexibilitatea de a implementa măsurile medicale necesare, asigurându-se în același timp că acestea respectă principiile constituționale și standardele internaționale privind drepturile omului.

Mai mult, am observat că în statele menționate anterior, în situațiile care implică amenințări pentru sănătatea publică, Moldova are capacitatea de a implementa măsuri medicale pentru protejarea atât a indivizilor, cât și a comunității în general. Aceasta poate include măsuri de izolare sau de carantină în cazul în care o persoană prezintă un risc pentru sănătatea publică, reflectând un echilibru între protejarea drepturilor individuale și bunăstarea colectivă a societății în cadrul anchetei penale.

În concluzie, divergențele și asemănările în măsurile de constrângere medicală între state reflectă interacțiunea complexă dintre drepturile individuale și imperativele de sănătate publică. Înțelegerea contextului socio-politic al fiecărui stat este esențială în înțelegerea variațiilor abordărilor. Republica Moldova, confruntându-se cu propriul său set de provocări, navighează în echilibrul delicat dintre încurajarea participării voluntare și menținerea bunăstării populației mai largi, nu doar a persoanelor condamnate. Pe măsură ce comunitatea globală continuă să se confrunte cu amenințările în evoluție pentru sănătatea publică, dialogul și colaborarea continuă sunt cruciale pentru perfecționarea și adaptarea măsurilor de constrângere medicală pentru a proteja sănătatea indivizilor și a comunităților.

Concluzii:

În concluzie, aplicarea măsurilor medicale coercitive în Republica Moldova are implicații profunde pentru sistemul de drept, marcând o interacțiune delicată între imperativele de sănătate publică și drepturile individuale. Cadrul legislativ care împuternicește autoritățile din domeniul sănătății să implementeze măsuri coercitive reflectă angajamentul de a aborda crizele de sănătate, navigând în același timp prin complexitățile etice inerente acestor intervenții.

Sistemul de drept din Moldova joacă un rol esențial în menținerea legalității și a solidității etice a măsurilor de constrângere medicală. Identificarea unui echilibru între protecția sănătății publice și respectarea libertăților individuale necesită o supraveghere vigilentă a aparatului juridic [8]. Autoritățile trebuie să se asigure că măsurile coercitive sunt aplicate în mod judicios, respectând principiile transparenței, proporționalității și procesului echitabil. Rolul sistemului de justiție este primordial în a garanta că aplicarea măsurilor coercitive se aliniază cu cadrul mai larg al drepturilor omului și standardelor legale.

Mai mult, eficacitatea măsurilor de constrângere medicală în Republica Moldova depinde de o înțelegere cuprinzătoare a contextului socio-cultural, a nuanțelor de sănătate mintală și a peisajului în evoluția bolilor infecțioase și al dependenței. Cercetarea continuă, colaborarea dintre profesioniștii din domeniul sănătății și cele juridice și evaluările regulate ale cadrelor legislative contribuie la perfecționarea aplicării măsurilor coercitive în moduri care sunt atât eficiente, cât și solide din punct de vedere etico-juridic.

Pe măsură ce Moldova continuă să navigheze în dinamica complicată dintre sănătatea publică și justiție, este esențial să se încurajeze dialogul și colaborarea între profesioniștii din domeniul sănătății, experții juridici, factorii de decizie politică și comunitatea mai largă. O astfel de colaborare asigură că măsurile coercitive nu sunt doar aliniate la nevoile în evoluție ale societății, ci reflectă și un angajament colectiv față de justiție, echitate și bunăstare a indivizilor și comunităților.

În urmărirea unei integrări armonioase și eficiente a măsurilor de constrângere medicală în sistemul de justiție, Moldova urmează să stabilească un model care să acorde prioritate sănătății publice, cu respectarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului și integrității juridice. Rafinarea continuă a acestor măsuri exemplifică angajamentul față de adaptabilitate și o abordare receptivă la provocările complexe pe care le reprezintă crizele de sănătate din secolul XXI.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Codul Penal al Republicii Moldova: Legea RM: adoptată de Parlamentul legislaturii a XV-a din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial, 2002 – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro#
2. Codul Penal al Franței, din 1922 – https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/french_penal_code_html/french_penal_code.pdf
3. Codul Penal al Italiei, publicat în 1972 - <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/italian-penal-code-0>
4. Constituția SUA, adoptată de către Convenția Constituțională a Statelor Unite ale Americii din 1789 (tradus) – <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/>

5. Regulamentul instituției narcologice al Ministerului Sănătății al RM, adoptat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr. 1433 din 7.11.2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 154-157 din 21.11. 2002 – <http://imspdrn.md/wp-content/uploads/2019/05/Regulamentul-scanat-1.pdf>
6. Revista Legea și viața, iunie 2012, Lidia Verbițchi, pag. 32 – <http://legeasiviata.in.ua/archive/2012/6-md/5.pdf>
7. Nicolae Volonciu, „Tratat de procedură penală”, op. cit., vol. I, p. 399.
8. Vintilă Dongoroz ș.a., „Explicații Teoretice ale Codului de Procedură Penală română”, op. Cit., vol. I, 1975, p. 308.